

بخش اوّل

کلیات

رویکرد برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی^۱

انسان با ویژگی‌های منحصر به فردی که از آن به «فطرت» تعبیر می‌شود، از سایر مخلوقات متمایز می‌گردد. دین که راه سعادت و کمال انسان است، بر این فطرت بنا شده است و این فطرت توحیدی محور همه اجزا و مؤلفه‌های برنامه تعلیم و تربیت اسلامی را شکل و جهت می‌دهد. بنابراین تعلیم و تربیت دینی زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده مسیر شکوفایی فطرت به‌منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. در این رویکرد دانش‌آموز:

- ۱ امانت الهی و دارای کرامت ذاتی است.
- ۲ فطرت الهی در وجود او نهفته است و قابلیت شکوفایی و فعلیت یافتن دارد.
- ۳ همواره در موقعیت است و می‌تواند آن را درک کرده و با انتخاب احسن خویش در راستای اصلاح مداوم آن حرکت نماید.
- ۴ توانایی انتخاب تصمیم‌گیری و خویش‌داری دارد و می‌تواند با محیط یادگیری رابطه تعاملی برقرار کند و تابع بی‌چون و چرا و مقهور محیط نیست.
- ۵ از اراده و انگیزه برخوردار است که در فرایند یاددهی – یادگیری نقش اساسی دارد.
- ۶ در فرایند یاددهی – یادگیری و تربیت‌پذیری و توسعه شایستگی‌های خویش به لحاظ ذاتی نقش فعال دارد.
- ۷ دارای قابلیت‌ها، تجربیات، ظرفیت‌ها و توانایی‌های گوناگون است.

اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

- ۱ محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره معصومین (علیهم‌السلام)
- این اصل بر همه مراحل برنامه، به‌خصوص تعیین اولویت‌های آموزشی، اهداف کلی پایه‌های تحصیلی،

۱- برگرفته از راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی گروه درسی تعلیم و تربیت دینی

روش‌های تعلیمی و تربیتی و تدوین محتوا و رسانه‌های آموزشی حاکم است.

۲ توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه

روش‌های فعال و مشارکتی زمینه ایجاد فرصت برای مشارکت دانش‌آموزان در امر یادگیری را فراهم می‌کند. در این شیوه، معلم نیز نقش راهنما و راهبر را ایفا می‌کند و دانش‌آموزان با راهنمایی او، مفاهیم جدید را دریافت می‌کنند.

۳ توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان دوره ابتدایی

در این برنامه علاوه بر بهره‌گیری از محسوسات و نمونه‌های عینی، بر تربیت استعدادهای کودک جهت مرتبط ساختن مطالب درسی با مظاهر زندگی در محیط خاص کودک تأکید شده است. شایان ذکر است که تأکید بر آموزش محسوس و ملموس صرفاً روشی است برای تقویت ایمان به غیب، زیرا بذل ایمان به غیب در همین دوره در وجود کودک افشانه می‌شود.

۴ توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی برای عمل کردن به باورها

در تعلیم و تربیت دینی، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست به‌نحوی که دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به نظرگاه صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد، مدنظر می‌باشد. چنین ایمان و اعتقادی، می‌تواند مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده قرار گیرد. بنابراین در برنامه جدید، ادراک مفاهیم دینی به‌عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به‌عنوان حاصل تبعی «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.^۱

۵ اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال

برای نیل به زیستن دینی که هدف اصلی تربیت دینی است، لازم است دانش‌آموختگان، فرایند یادگیری را به خوبی آموخته باشند تا در مواجهه با هر مسئله تازه‌ای، راه حل مناسب آن را پیدا کنند و جریان یادگیری را تداوم بخشند. بر این اساس، فقط نتیجه یادگیری مهم نیست بلکه آنچه طی فرایند آموزش اتفاق می‌افتد، نیز از اهمیت فراوان برخوردار است. ثمره این بحث آن است که اولاً درگیری دانش‌آموزان در جریان یادگیری، موجب عمیق‌تر و پایدارتر شدن آموخته‌های آنان می‌شود؛ ثانیاً معلم را یاری می‌دهد تا برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری آنان، هم به فرایند و هم به محصول توجه کند و به نتایج بهتری دست یابد؛ ثالثاً اینکه به واسطه فعالیت بیشتر در امر یادگیری، در دانش‌آموزان احساس خوب و خوشایندی ایجاد می‌کند که به ویژه برای درس دینی، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

۱- با توجه به تحقیقات انجام شده توسط دکتر ناصر باهنر، دکتر حسین اسکندری و دکتر دادستان

۶ تقویت احساس نیاز به دین

دانش‌آموز در این برنامه درمی‌یابد که بدون تکیه بر اعتقادات دینی، زندگی دارای خلأ بوده، و از معنا و جهت تهی است؛ در حالی که زندگی با دین انسان را از سردرگمی‌ها نجات می‌دهد و او را به شخصی فعال و هدفمند و مفید در زندگی تبدیل می‌کند.

۷ توجه به هنر برای ترسیم چهره زیبای الگوهای دینی

توجه به زیبایی‌های دین و دین زیبا سبب می‌شود در درجه اول، فطرت زیباپرست دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و پرورش یابد؛ دوم اینکه از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن آنان ترسیم شود و سوم اینکه چهره زیبایی از الگوهای رفتاری و شخصیت پیشوایان بزرگ دینی در جان و اندیشه آنان نقش بندد.

۸ توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان

در برنامه جدید نیز تا آنجا که به محتوا، اصالت مفاهیم و ساختار آموزشی مواد درسی لطمه وارد نشود، از آموزه‌های مربوط به ادبیات کودکان و محصولات کارشناسان این حیطه بهره گرفته شده است.

۹ ارتباط آموزش با نیاز و علاقه دانش‌آموز و توجه به او به عنوان منبع اطلاعات برنامه

درسی

استفاده از موقعیت‌ها و نمونه‌های موجود در زندگی روزمره دانش‌آموزان، انتخاب مطالب، نمونه‌ها و مثال‌هایی از زندگی آنها، فراهم ساختن فرصت تمرین و تعمیم آموخته‌ها به زندگی روزمره و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده آن و... از جمله نکاتی است که مورد نظر قرار گرفته‌اند تا آموزش‌ها با زندگی روزمره دانش‌آموزان کاملاً مرتبط باشند. همچنین از آنجا که کودکان، جست‌وجو، کشف و ساختن را دوست دارند، از بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و... لذت می‌برند، در این برنامه، سعی شده این‌گونه علایق در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مورد توجه قرار گیرد.

۱۰ حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی علیه السلام در کالبد محتوای آموزش

استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتاب‌های امام خمینی و آوردن مصادیق نمونه‌ها و شواهد از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی، زمینه توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار را فراهم می‌نماید.

۱۱ بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین

دستاوردهای علمی دانشمندان اسلامی معاصر، به‌خصوص آثار فرهنگی حضرت امام خمینی، علامه طباطبایی و شهید مطهری علیهم‌السلام و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی فرا راه حرکت‌های آموزشی قرار گرفته و زمینه غنای برنامه را فراهم ساخته است.

۱۲ توجه به اهداف ویژه دختران و پسران

تفاوت‌های موجود در احکام دختر و پسر در اموری مانند سن بلوغ، معاشرت، پوشش و حجاب، نظام خانواده، نقش مرد و زن در خانه و جامعه، همچنین جنبه‌های روان شناختی زن و مرد در مجموعه آموزش‌ها باید مد نظر قرار بگیرد.

۱۳ سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی

محور آموزش بر تعلیمات قرآن کریم و سنت پیامبر ﷺ و اهل بیت بزرگوار ایشان قرار گرفته تا با تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیروان مذاهب مختلف اسلامی، مودت و رحمت میان آنان مستحکم گردد.

۱۴ آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی)

چارچوب کلی برنامه درسی اقلیت‌های دینی بر حقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، بنا گردیده، اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و هماهنگ با قوانین جمهوری اسلامی ایران تدوین می‌شود.

کلیاتی در زمینه تعلیم و تربیت دینی

الف) روش‌ها و فنون یاددهی — یادگیری

هدایت اسلامی، هدایتی برای رشد و تعالی همه ابعاد وجودی و گرایش‌های فطری است و در شخصیت یکپارچه آدمی تحقق می‌یابد. تنوع موضوعات دینی که شامل موضوعات اعتقادی، اخلاقی، عرفانی، رفتار و آداب، سلوک عبادی و برنامه‌های اجتماعی است، از یک طرف و ساحت‌های وجودی انسان از طرف دیگر، تنوعی در روش‌ها ایجاد می‌کند که در آموزش‌های دیگر کمتر می‌توان سراغ آن را گرفت. نگاهی مختصر به قرآن کریم، این تنوع در شیوه را به ما نشان می‌دهد. به کارگیری صحیح یک روش وقتی ممکن است که درک و توازنی درست میان موضوع و ساحتی از وجود انسان که بیشتر با آن موضوع درگیر است، پدید آید. به همین جهت، انتخاب روش مناسب نیازمند شناخت دقیق موضوع و مخاطب است. اما از آنجا که هدف تعلیم و تربیت «رشد» انسان است و رشد او جز از طریق تلاش و کوشش خود او میسر نیست، رویکرد جهت‌دهنده به همه روش‌ها، رویکرد فعال است. در این رویکرد، مخاطب، با مجموعه توانایی‌ها، استعدادها و گرایش‌ها، مهارت‌ها و ویژگی‌های شخصی خود حضور دارد و از همه آنها در جهت کمال خود بهره می‌برد.

انتخاب این رویکرد تعلیمی و تربیتی با رویکرد انتخاب شده در درس یعنی رویکرد فطرت‌گرا، هماهنگ و متناسب است. البته انتخاب رویکرد فعال به معنی فروگاهی نقش معلم و تبدیل وی از هدایت‌گر و راهنما به ابزاری در کنار سایر ابزارها نیست زیرا در هدایت و تربیت، نقش الگویی معلم و تأثیرات انسانی و عاطفی وی بر یادگیرنده به مراتب عمیق‌تر از درس‌های دیگر است؛ بنابراین، فعال شدن دانش‌آموز به معنی کم‌شدن نقش معلم نیست بلکه این روش رسالت و مسئولیت وی را بیشتر می‌کند و نقش هدایت‌گری او را جدی‌تر می‌سازد. با عنایت به مراتب فوق و با بهره‌مندی از قرآن کریم و سنت و سیره معصومین (علیهم‌السلام) و نیز تجربیات مراکز آموزشی، روش‌ها، مهارت‌ها و فنون متنوعی برای این درس پیشنهاد می‌شود. این روش‌ها می‌توانند در موضوعات مختلف و در تلفیق با یکدیگر به کار گرفته شوند به‌طور مثال، کسی که در یک بحث اخلاقی،

می‌خواهد از موعظه استفاده کند، در موعظه خود می‌تواند از پرسش و پاسخ، استدلال و یا داستان کمک بگیرد. در عین حال، این پیشنهادها معلم را برای به‌کارگیری این روش‌ها در موضوعات مختلف محدود نمی‌کند، بلکه آموزگار می‌تواند با استفاده از تجربه‌های خود روش‌هایی را ابداع کند و از آنها در کلاس بهره‌برداری یا در موضوعات مختلف، روش‌ها در تلفیق با یکدیگر به‌کار گرفته شوند. برخی از این روش‌ها عبارت‌اند از:

۱ پرسش و پاسخ: این روش در مباحث خداشناسی، جهان‌آخت، مراسم اسلامی، قرآن کریم و خودشناسی کارایی بیشتری دارد. این روش می‌تواند میان دو دانش‌آموز یا معلم و دانش‌آموز اتفاق بیفتد.

۲ قصه‌گویی و داستان: این روش در مباحث خداشناسی، سیره پیامبران و امامان، خودشناسی و آموزش غیرمستقیم ارزش‌های اخلاقی مؤثر است. داستان می‌تواند وسیله شروع فعالیت‌های مختلف دانش‌آموزان قرار گیرد.

۳ نمایش و ایفای نقش: اجرای نمایش توسط دانش‌آموزان، هم بر مجریان نمایش تأثیر می‌گذارد و هم تماشاگر را به‌گونه‌ای زنده با داستان نمایش مواجه می‌کند. از این‌رو، به او حضوری فعال می‌دهد به‌خصوص که اگر با روش‌های فعال دیگر توأم شود و پس از اجرا، محتوای نمایش مورد نقد و بررسی قرار گیرد. این روش در مباحث سیره پیامبران و امامان، اخلاق، احکام و شخصیت‌های دینی کارایی بیشتری دارد.

۴ توضیحی: این روش بیشتر در تبیین اصول اعتقادی به‌ویژه جهان‌آخت کاربرد دارد. در بیان احکام دینی و معرفی شخصیت‌های دینی نیز می‌توان از این روش استفاده کرد.

۵ بارش فکری: در این روش با طراحی یک موضوع یا طرح یک مسئله که سعی می‌شود موضوع بکر و نویی باشد تلاش می‌شود تا فراگیران به پاسخ‌فرا خوانده شده و هرکس به تناسب اندیشه خود در ارتباط با موضوع اظهار نظر نماید. نکاتی در این روش باید رعایت شود که بسیار مهم است؛ از جمله اینکه در مرحله اول این روش، کمیت یعنی تعداد ایده‌ها و پاسخ‌ها برای یک جواب بسیار مهم است. در هر مرحله بعد از این پاسخ‌ها آنهایی را که مناسب‌ترند انتخاب و با یکدیگر تلفیق می‌کنیم تا جواب و پاسخ مناسب‌تری برای موضوع و یا مسئله مورد نظر بیاییم. در این روش باید توجه شود که هر گونه پاسخی مهم است و از انتقاد و سرزنش جداً باید پرهیز شود. چه بسا پاسخی که در ابتدا بیهوده به نظر می‌رسد با تلفیق دیگر پاسخ‌ها نتایج خوبی را عاید کند. این روش در مبحث خودشناسی کارایی بیشتری دارد.

۶ انجام تحقیق، مطالعه و فعالیت‌های پروژه‌ای: این روش که در همه موضوعات دینی کاربرد دارد، در صورتی که همراه با مهارت‌های صحیح تحقیق و مطالعه باشد، به دانش‌آموز کمک می‌کند که به عادت پسندیده تفکر و خردورزی دست یابد و بدین‌وسیله بتواند دایره دانش خود را از محدوده کتاب‌های درسی فراتر ببرد. این روش، قدرت تجزیه و تحلیل و تفکر و استنباط را افزایش می‌دهد و به آموخته‌ها عمق

می‌بخشد. این روش در مبحث مراسم اسلامی و شخصیت‌های دینی کارایی بیشتری دارد.

توجه: با توجه به اینکه روش تدریس، امری تجربی است و روزه‌روز توسعه می‌یابد، ذکر این روش‌ها به معنی محدود کردن معلم نیست و در صورتی که معلم با روش‌های دیگری آشناست و در آنها مهارت دارد، در صورتی که آن روش‌ها با اصول این برنامه منافاتی نداشته باشند، می‌تواند از آنها استفاده کند.^۱

(ب) ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

چند نکته مهم در ارزشیابی^۲

- ارزشیابی، با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود.
- ارزشیابی وسیله‌ای برای مشخص ساختن موارد اشتباه و ضعف‌هایی است که باید تصحیح شوند، در جهت تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر.
- اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایل قلبی باشند و اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهد؛ بنابراین همه قلمروهای یادگیری، از اهمیت و ویژگی‌های خاص برخوردارند.
- برای قضاوت نهایی در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آموزگار باید به جمع‌بندی مشاهدات خود در طول سال تحصیلی اقدام نماید؛ زیرا هر دانش‌آموزی، احساسات دینی خود را به‌گونه‌ای بروز می‌دهد؛ به‌طوری‌که می‌توان در رفتار، گفتار و حرکات او ردپایی از تحقق اهداف برنامه درسی را مشاهده کرد.
- توجه به قلمروهای نگرشی و مهارتی دانش‌آموزان بدین معنا نیست که به میزان دین داری آنها نمره بدهیم. این امور اساساً قابل نمره دادن نیستند.
- نباید با آزمون‌های مشکل و دلهره‌آور، احساس ناخوشایندی نسبت به درس دینی در دانش‌آموزان، ایجاد شود و یا موفقیت در این زمینه را برای خود، امری دشوار و یا ناممکن تلقی کنند؛ زیرا چنین احساسی، آنها را از یادگیری‌های بعدی باز می‌دارد.
- آنچه مهم است، رقابت هر دانش‌آموز با خود اوست، نه با دانش‌آموزان دیگر، به همین دلیل شایسته است وضعیت هر کودک، نسبت به خودش و پیشرفتی که حاصل کرده، سنجیده و برآورده گردد نه نسبت به دیگران.

۱- برای آشنایی بیشتر با روش‌های تدریس به کتاب روش تدریس پیشرفته (آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر)، نوشته حسن شعبانی، نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) (۱۳۹۳) مراجعه کنید.

۲- برای آشنایی بیشتر مراجعه کنید به کتاب ارزشیابی خلاق در تعلیم و تربیت دینی بصیرت‌گرا، نوشته علیرضا رحیمی، سعید راصد، فاطمه رضائی، انتشارات نهج

ارزشیابی با چه روشی صورت می‌گیرد؟

ارزشیابی در درس هدیه‌های آسمان به صورت مستمر و از طریق مشاهده عملکرد دانش‌آموزان و محصول عملکرد آنها در طول فرایند یادگیری صورت می‌گیرد.

کیفیت ارزشیابی مستمر در طول سال تحصیلی

ارزشیابی مستمر با استفاده از روش‌ها و ابزارهای گوناگون صورت می‌گیرد. برای آشنایی با روش‌ها و ابزارها می‌توانید به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی کد ۵۳/۵» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایید.

چه مواردی مورد ارزشیابی مستمر قرار می‌گیرد و نشانه‌های بروز هر یک چیست؟

۱ درک مفاهیم: درک مفاهیم پیش‌بینی شده در محتوای برنامه و بسط آنها، استفاده از این مفاهیم در موارد تعیین شده و به کارگیری قوه خلاقیت دانش‌آموزان برای فهم بهتر و گسترش مفاهیم، یکی از بخش‌های عمده برنامه است که نظام ارزشیابی باید بدان بپردازد.

برای ارزشیابی دانستنی‌های دانش‌آموزان، باید به آنها فرصت دهیم تا برداشت و ادراک خود را از مفاهیم آموخته شده، با سازمان ذهنی و زبان خاص خود بیان کنند؛ مثال‌ها، نمونه‌ها و مصداق‌های جدیدی علاوه بر مثال‌ها و نمونه‌های تدریس شده، بیان نمایند؛ مصداق یک مفهوم را از غیر آن تشخیص دهند؛ مصداق مفهوم را در قالب‌ها و شکل‌های گوناگون شناسایی کنند؛ ارتباط آن را با مفاهیم و موضوعات دیگر جست‌وجو و بیان نمایند؛ در موقعیت‌های عملی و به شیوه‌های مختلف، آن را به کار ببرند، بتوانند برخی از نتایج و تبعات آن را پیش‌بینی کنند و مفاهیم متضاد آنها را شناسایی و بیان کنند و...

۲ تقویت نگرش‌ها: بررسی دلایل دانش‌آموزان برای انجام یک فعالیت، یکی از راه‌های بی‌پردن به احساسات و نگرش‌های آنها می‌باشد. تکمیل جملات ناقص، تفسیر تصاویر، تکمیل داستان، نوشتن جملات و عبارات ساده و... از دیگر شیوه‌های ارزشیابی در این زمینه هستند. همچنین بروز نشانه‌هایی مانند انجام فعالیت‌های انتخابی و داوطلبانه در مقابل وظایف و تکالیف مشخص، انجام فعالیت در حدی فراتر از آنچه از دانش‌آموزان خواسته شده، ابراز احساسات مثبت و یا هیجان به هنگام انجام یک فعالیت، دوام و استمرار یک رفتار در شرایط و موقعیت‌های مختلف و... می‌تواند به عنوان علامت وجود علاقه و احساس مثبت نسبت به یک فعالیت، تلقی گردد.

۳ کسب مهارت‌ها: در این حوزه که شامل مهارت‌های مربوط به اعمال دینی، مشارکت فعال در فعالیت‌های دینی و مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی یادگیری می‌شود، دانش‌آموزان از طریق تکرار و تمرین، مهارت‌هایی را در زمینه آداب و اعمال دینی کسب می‌نمایند. ایشان همچنین می‌آموزند که برای

فهم مطالب، جست‌وجوی مفاهیم و یادگیری بهتر، با دیگران مشارکت کنند، به نظر دیگران احترام بگذارند، نظرهای خود را مطرح کنند و عضو فعالی در گروه باشند. اهداف مربوط به یادگیری برخی از احکام عملی و آداب اخلاقی و ممارست در انجام آنها نظیر وضو گرفتن و نماز خواندن در این گروه قرار دارند.

معیار در ارزشیابی مستمر چیست؟

معیار در ارزشیابی مستمر، همان اهداف و انتظارات یادگیری است که در آغاز هر درس ذکر شده است. انتظار می‌رود هر دانش‌آموز در هر نیم‌سال دست کم در چهار درس مورد ارزشیابی قرار گرفته و امتیازی را کسب نموده باشد. نتیجه ارزشیابی مستمر دانش‌آموز در پایان هر نیم‌سال تحصیلی، عبارت است از میانگین چهار مرتبه ثبت شده از وی.^۱

ج) یادآوری چند نکته

نکته اول: تولید بسته آموزشی معلمان: در جهت توسعه شایستگی و صلاحیت‌های پایه‌های جدیدالتألیف، علاوه بر کتب درسی، برنامه‌های آموزشی در قالب بسته‌ای به نام «بر فراز آسمان» ارائه می‌شود تا معلمان گرامی بتوانند با استفاده از آن، توسعه فردی پیدا کرده و مطالعات عمیقی داشته باشند. بسته آموزشی شامل نرم‌افزارهای درسی و آموزشی، مجلات، فیلم‌های آموزشی و چند رسانه‌ای است. در بخشی از این نرم‌افزار، مؤلفین کتاب کلیاتی را در مورد تألیف جدید بیان می‌کنند. در بخش دیگر جهت تحقق اهداف آموزشی به تحلیل محتوای درس‌ها پرداخته و شیوه‌ها و روش‌های تدریس پیشنهادی را ارائه می‌نمایند. یک بخش دیگر این نرم‌افزار، بخش مرور است که کتاب‌ها و موضوعاتی که در سال‌های گذشته بیان شده مرور می‌شود و بخش دیگر گنجینه نام دارد که به منظور توسعه و تقویت پایه معلمان است. نرم‌افزار بر فراز آسمان دوره‌های ضمن خدمت معلمان را تکمیل می‌کند و اگر معلمی دوره ضمن خدمت ندیده باشد با این نرم‌افزار آموزش می‌بیند.

نکته دوم: تلفیق با سایر دروس: دروس هدیه‌های آسمان در برخی موضوعات با دروس دیگر از قبیل ادبیات فارسی، مطالعات اجتماعی، و... تبادل آموزشی دارد که در توضیح مربوط به هر درس به آن تصریح شده است.

نکته سوم: ارتباط با خانواده: با توجه به تأثیر غیر قابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، فعالیت‌هایی تحت عنوان «با خانواده» طراحی گردیده است. در این فعالیت‌ها انتظار می‌رود والدین گرامی، حس مذهبی دانش‌آموزان را در جهت اهداف دینی تحریک نمایند. از معلمان گرامی نیز انتظار می‌رود در جلسه بعدی از نحوه انجام این فعالیت در خانه پیگیری به عمل آورند.

۱- معلمان گرامی جهت آشنایی بیشتر می‌توانند به جدول ارزشیابی که در پایان هر درس در راهنمای معلم ارائه شده است، مراجعه نمایند.

بخش دوم

راهنمای تدریس

کلیاتی دربارهٔ موضوعات هدیه‌های آسمان

الف) اهداف و جدول مفاهیم و مهارت‌های درس هدیه‌های آسمان پایه پنجم ابتدایی

ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست، در تعلیم و تربیت دینی بیش از هر چیز دیگری مورد نظر است. در چنین موقعیتی دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح دست می‌یابد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری رایج را پیدا می‌کند و از این رهگذر به ایمان و اعتقادی که مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده است، نائل می‌شود.

بر این اساس گروه تعلیم و تربیت دینی، اهداف پایه پنجم ابتدایی را در ده بخش و در هفده درس به شرح جدول صفحه بعد تدوین نمود. در این جدول ابتدا به اهداف پایه دوم و سوم و چهارم اشاره می‌شود تا آموزگاران محترم ضمن عنایت به ارتباط طولی مطالب، به سیر فرایند یاددهی — یادگیری توجه داشته باشند. در ادامه جدول، اهداف و مفاهیم پایه پنجم و دروس مرتبط با آن ارائه می‌شود؛ تا معلمان گرامی با اشراف به اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه پنجم ابتدایی و به کارگیری روش‌های مناسب در آموزش، برای تربیت همه جانبه دانش‌آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای تأمین زندگی اقدام نمایند.

جدول اهداف و مفاهیم هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

عنوان و شماره درس	اهداف پایه پنجم	اهداف پایه چهارم	اهداف پایه سوم	اهداف پایه دوم	پایه موضوعات
درس دوم : تنها او	<p>— آشنایی با نظم و هماهنگی پدیده‌های خلقت به عنوان دلیلی بر یگانگی خداوند</p> <p>— آشنایی با یگانگی و بی‌همتای خداوند</p> <p>— احساس علاقه توأم با تقدیس نسبت به خداوند</p> <p>— تقدیس خداوند با ادای برخی جملات و انجام برخی اعمال</p> <p>— توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	<p>— آشنایی با دانایی و توانایی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های خداوند</p> <p>— به عنوان رفع کننده نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات</p> <p>— آشنایی با برخی دعا‌های مناسب با تأکید بر ادعیه قرآنی</p>	<p>— آشنایی با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او</p> <p>— آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خداوند و بیان خواسته‌های ما با او</p>	<p>— آشنایی با مهرانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های بی‌شمار او</p> <p>— آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خدا و بیان خواسته‌های خود با او</p>	خداشناسی
درس چهارم : از نوزاد پیرسید درس پنجم : گل صدبرگ	<p>— آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی</p> <p>— آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان بشارت دهنده بعثت پیامبر خاتم (علیه السلام)</p> <p>— آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از همراهان امام زمان (علیه السلام) به هنگام ظهور ایشان</p> <p>— احساس علاقه و احترام نسبت به حضرت عیسی (علیه السلام) تلاش برای الگوگیری از اعمال و رفتار حضرت عیسی (علیه السلام)</p> <p>— آشنایی با تأثیر اخلاق و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بر مردم</p> <p>— احساس علاقه نسبت به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>— تلاش برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله)</p> <p>— شناخت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان جامع صفات پسندیده</p> <p>— توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	<p>— آشنایی با حضرت موسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی</p>	<p>— آشنایی با حضرت ابراهیم (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی</p> <p>— آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در دوران کودکی</p>	<p>— آشنایی با نام پیامبران بزرگ الهی (آشنایی با حضرت نوح (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی)</p> <p>— آگاهی از مهرانی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت به کودکان</p>	پیامبری

جهان آخرت	-	آشنایی با ائمه اطهار (علیهم السلام) به عنوان بهترین انسان ها آشنایی با اسامی اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آشنایی با امامان اول و دوم و سوم آشنایی با نام امام دوازدهم، امام زنده شیعان	امامت
جهان آخرت	و بد در جهان آخرت جزای اعمال نیک و جهنم، به عنوان آشنایی با نام هشت مصداق های دینی پاداش و جزا با آخرت به عنوان محل آشنایی با جهان	امام زمان (علیه السلام) ویژگی های شاخص آشنایی با حضرت زینب (علیها السلام) و امام حسین (علیهما السلام) مادر نمونه امام حسن و امام زینب (علیهما السلام) زهرا (علیها السلام) آشنایی با حضرت ششم چهارم و پنجم و آشنایی با امامان	
	از آنها تمام اعمال ما و آگاهی خداوند آشنایی با مفهوم ثبت و ضبط	زمان (علیه السلام) زندگی انسان ها بعد از ظهور امام آشنایی با امامان هفتم و هشتم و نهم به عنوان ائمه شیعه آشنایی با برخی از ویژگی های	
	توانایی تفکر در پیام حدیث و درک ارتباط آن با موضوع درس	توانایی تفکر در پیام حدیث و درک ارتباط آن با موضوع درس	
درس شانزدهم : روزنامه های دیواری	آشنایی با نام قیامت به عنوان روز حساب آشنایی با احادیث در مورد محاسبه اعمال تمایل به انجام وظایف خود برای داشتن حساسیتی سریع و آسان تلاش برای محاسبه اعمال آشنایی با نام قیامت به عنوان روز جمایی آشنایی با ویژگی های بهشتیان و جهنمیان تمایل به انجام وظایف خود برای قرار گرفتن در گروه خویان تلاش برای بهتر عمل کردن توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	آشنایی با امام هادی (علیه السلام) به عنوان امام دهم شیعان احساس علاقه به امام هادی (علیه السلام) و رفتار ایشان تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام هادی (علیه السلام) آشنایی با امام حسن عسکری (علیه السلام) به عنوان امام یازدهم شیعان احساس علاقه به امام حسن عسکری (علیه السلام) و اعمال و رفتار ایشان تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام حسن عسکری (علیه السلام) آشنایی با ویژگی ها و مشخصات امام زمان (علیه السلام) به عنوان امام دوازدهم شیعان آشنایی با داستان تولد حضرت مهدی (علیه السلام) آگاهی از زنده بودن حضرت مهدی (علیه السلام) و غیبت ایشان احساس علاقه به امام زمان (علیه السلام) و رفتار ایشان تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام زمان (علیه السلام) آگاهی از توجه و کمک امام زمان (علیه السلام) به شیعان	درس دهم : در ساحل دجله درس یازدهم : سروسپند سامرا درس دوازدهم : خورشید پشت ابر

<p>احکام</p>	<p>– آشنایی اجمالی با طرز وضو گرفتن – آشنایی با اجزا و اذکار – یک نماز دورکعتی – آشنایی با اذان به عنوان اعلام کننده اوقات نماز و مقدمه آن</p>	<p>– آشنایی با معنای تکلیف و برخی وظایف فرد مکلف – آشنایی با اجزا و اذکار – یک نماز چهار رکعتی – آشنایی با احکام ضروری تقلید، طهارت، وضو، نماز (به ویژه برای دختران) – آشنایی با مفهوم روزه و احکام آن</p>	<p>– آشنایی با نماز جماعت و برخی از احکام آن – آشنایی با نماز آیات و برخی احکام آن (به هنگام وجوب) – آشنایی با تیمم و احکام ضروری آن</p>	<p>– آشنایی با غسل جمعه و برخی از احکام آن – آشنایی با برخی از آداب، احکام و مراسم نماز جمعه – تمایل به انجام غسل جمعه – اشتیاق به شرکت در مراسم نماز جمعه – انجام غسل جمعه – برنامه ریزی برای شرکت در مراسم نماز جمعه – آشنایی با مفهوم مال حلال و حرام و برخی از مصادیق آن در زندگی روزمره دانش آموزان – تمایل به استفاده از روزی حلال و پرهیز از مال حرام – تلاش برای استفاده از مال حلال و پرهیز از مال حرام در زندگی – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	<p>درس هفتم : رنگین کمان جمعه درس ششم : مال مردم</p>
<p>مراسم اسلامی</p>	<p>– آشنایی با مراسم میلاد نبی اکرم ﷺ و نیمه شعبان میلاد امام زمان ﷺ – آشنایی با جشن نماز و چگونگی برگزاری آن – آشنایی با مراسم خاص ولادت شهادت ائمه اطهار واقع در طول سال تحصیلی – آشنایی با روز میلاد حضرت علی (علیه السلام) (روز پدر)</p>	<p>– آشنایی با مراسم روزه و عید فطر – آشنایی با مراسم جشن تکلیف دخترها – آشنایی با مراسم روزه و ولادت حضرت زهرا ﷺ و روز مادر – آشنایی با مراسم بزرگداشت قیام امام حسین ﷺ و روز عاشورا – آشنایی با مراسم ولادت و شهادت ائمه اطهار واقع در طول سال تحصیلی</p>	<p>– آشنایی با عید مبیت و مراسم آن – آشنایی با برخی آداب و مراسم زیارت – آشنایی با آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت – آشنایی با مراسم ولادت و شهادت ائمه اطهار واقع در طول سال تحصیلی</p>	<p>– آشنایی با واقعه غدیر خم – آشنایی با عید غدیر و مراسم آن – اشتیاق به شرکت در مراسم عید غدیر – مشارکت در برگزاری مراسم عید غدیر – آشنایی با مراسم مربوط به بزرگداشت پیروزی انقلاب اسلامی – سالگرد انقلاب، یادآور تلاش موفق مردم برای همراهی با یکدیگر و راهبری آن – ظلم ستیزی مردم ایران – بزرگداشت قهرمانان انقلاب اسلامی – اشتیاق به شرکت در مراسم مربوط به بزرگداشت پیروزی انقلاب اسلامی – مشارکت در برگزاری مراسم مربوط به بزرگداشت پیروزی انقلاب اسلامی – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	<p>درس نهم : یک جهان جشن درس پانزدهم : بهمن همیشه بهار</p>

خودشناسی	شخصیت‌های دینی
<p>— آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند</p> <p>— آگاهی از نیاز به پاکیزگی خود</p>	<p>— آشنایی با خود به عنوان زینب <small>علیها السلام</small> به عنوان یکی از زنان مؤمن</p>
<p>۱- آگاهی از نیاز انسان به نعمت‌های بی‌شمار خداوند</p> <p>۲- آگاهی از نیاز ما به آشنایی با دوران کودکی پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small></p>	<p>۱- آشنایی با حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> به عنوان یکی از زنان مؤمن</p> <p>— آشنایی با آسبه به عنوان یکی از زنان مؤمن</p>
<p>— شناخت آثار و نتایج اعمال خود در زندگی</p> <p>— آشنایی با نیاز خود به ارتباط با همسالان</p>	<p>— آشنایی با حضرت خدیجه <small>علیها السلام</small> به عنوان یکی از زنان مؤمن</p> <p>— آشنایی با آسبه به عنوان یکی از زنان مؤمن</p>
<p>— آگاهی از نیاز خود به درس گرفتن از پیشوایان دین و علاقه و تلاش به رفع نیاز خود در الگو گرفتن از ایشان</p>	<p>— آشنایی با حضرت مریم <small>علیها السلام</small> به عنوان یکی از زنان بزرگ تاریخ، مادر حضرت عیسی <small>علیه السلام</small> و زنی خداپرست</p> <p>— احساس علاقه و احترام نسبت به حضرت مریم <small>علیها السلام</small> و رفتار ایشان</p> <p>— تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت مریم <small>علیها السلام</small></p> <p>— آشنایی با امام خمینی <small>علیه السلام</small>، به عنوان رهبر انقلاب اسلامی و یکی از پیروان واقعی ائمه اطهار <small>علیهم السلام</small></p> <p>— آشنایی با پیروی مردم از امام خمینی <small>علیه السلام</small></p> <p>— احساس علاقه و احترام نسبت به امام خمینی <small>علیه السلام</small> و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>— تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام خمینی <small>علیه السلام</small></p> <p>— توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>
<p>درس موضوع: پیامبری، امامت و شخصیت‌های دینی</p>	<p>درس سوم: بانوی یک سوره قرآن به نام اوست</p> <p>درس چهاردهم: بزرگ‌مرد تاریخ</p>

(ب) معرفی موضوعات کتاب هدیه‌های آسمان پایه پنجم

* موضوع خداشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خداشناسی به دانش‌آموزان پایه پنجم : رشد معنوی یعنی فراگیری ارزش‌ها و رویکردی اندیشمندانه به زندگی و در یک کلام، یادگیری برخورداری از ایمان، هدف غایی تعلیم و تربیت، است. آموزش مفاهیم دینی و خداشناسی با دیگر اموری که بین معلم و شاگرد روی می‌دهد تفاوت آشکاری دارد. این آموزش برخورداری از زندگی همراه با معنا، امید و تعهدات فطری است و نیازی به اثبات ندارد، اما حتی در کودکی نباید از تقویت زیر بنای اعتقادی غافل ماند. بنابراین در خصوص این آموزش باید به نکات زیر توجه داشت.

۱ تصور کودک از خدا آمیخته‌ای از تجسم و تخیل است؛ بنابراین نباید در صدد تلقین مفهوم غیرمادی بودن خدا به او باشیم چون این تصورات موجب برقراری ارتباط او با خدا می‌شود.

۲ به جای صحنه گذاشتن بر روی تصورات ذهنی کودک از خدا، بهتر است بیشتر دربارهٔ مهربان و دوست داشتنی بودن خدا و مخلوقات او گفت‌وگو کنیم.

۳ برای آشنایی دانش‌آموز با خدا از طریق نعمت‌های او وارد شویم.

۴ متناسب با محتوای دروس، کودک را با صفات خداوند از قبیل دانایی، توانایی، بخشنده بودن و... آشنا نماییم.

۵ در آموزش مفهوم خداشناسی استفاده از روش‌های غیر مستقیم و بیان مطالب از زبان فرد دیگری با بدون اشاره به مقصود اصلی جذابیت آموزش را برای دانش‌آموزان بیشتر می‌نماید.

۶ با بیان دعا‌های مناسب در قالب‌های جذاب در حد کودک موجب ایجاد علاقه و تقویت احساس محبت به خدا در کودک شویم.

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش با یگانگی و بی‌همتایی خداوند آشنا می‌شود و خدا را به‌عنوان یگانه یار و پشتیبان معرفی می‌کند. بر این اساس به تشکر و قدردانی و محبت نسبت به خداوند علاقه‌مند شده و می‌آموزد که دعا راه سخن گفتن با خدا برای بیان خواسته‌های خود و دیگران است.

* موضوع پیامبری

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به پیامبری به دانش‌آموزان پایه پنجم : در دوره ابتدایی تصور دانش‌آموزان از پیامبران این است که آنها انسان‌هایی خوب، مهربان و مفید بوده‌اند. پیامبر در نظر آنان انسانی فداکار، مهربان و دوست‌داشتنی است که در بیشتر امور به کمک مردم می‌آید. این تصور در خصوص امامان (علیهم‌السلام) نیز این گونه است. بنابراین در آموزش مفاهیم پیامبری به کودکان در دوره ابتدایی باید به نکات زیر توجه کرد :

- ۱ تلاش در جهت ایجاد علاقه‌مندی به اولیای دین از طریق داستان‌های شیرین ارتباط آنها با کودکان
- ۲ تأکید بر ویژگی‌های اخلاقی پیامبران (صبر، تلاش، خوش اخلاقی و...) در برخورد با انسان‌ها در زندگی از طریق داستان‌هایی از زندگی آنها و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها
- ۳ آگاهی دادن از ارتباط پیامبران با خداوند و راهنما بودن آنها برای انسان‌ها در دنیا
- ۴ عدم تأکید بر مفاهیمی مانند عصمت، وحی و معجزه در سنین دبستان^۱
- ۵ هم‌زمانی آموزش دروس مربوط به پیامبری با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی
- ۶ فراهم نمودن امکان شرکت در مراسم جشن و شادی برای ولادت پیامبر ﷺ و اولیای دین (علیهم‌السلام)
- ۷ الگو قرار دادن پیامبر و اولیای دین در زندگی روزمره دانش‌آموز متناسب با محتوای دروس کتاب هدیه‌های آسمان پایه پنجم ابتدایی

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش با حضرت عیسی (علیه‌السلام) و سیره پیامبر اکرم ﷺ به عنوان پیامبران بزرگ الهی آشنا می‌شود و به دور از هرگونه مفهوم انتزاعی نظیر وحی و عصمت و معجزه درباره شخصیت ارزنده آنها گفت‌وگو می‌کند و ضمن ادای احترام، برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی آنها تلاش می‌کند.

* موضوع امامت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به امامان (علیهم‌السلام) به دانش‌آموزان پایه پنجم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر آنان و راه و روش زندگی‌شان در کودک اثر گذاشته و شیوه زندگی آنان برایش سرمشق شود. کودکان از همان آغاز زندگی باید با نام امامان آشنا شده و در سنین بالاتر بر فرازهایی از زندگی آنها آگاهی یافته و از خدمات و ایثار و فداکاری‌هایی که در راه اسلام انجام داده‌اند آگاهی یابند.

آشنایی دانش‌آموزان با امامان نیز مانند پیامبران باید به گونه‌ای باشد که آنها را سرمشق عملی در زندگی بدانند. در اینجا باید پیشوایان مذهبی همان‌گونه که بوده‌اند با شرح مهربانی‌ها، دلسوزی‌ها و رفتار و اخلاق کریمانه‌شان بزرگ و عالی‌قدر معرفی شوند تا پس از ایجاد علاقه نسبت به آنها در کودکان زمینه‌هایی برای الگوگیری از آنها فراهم شود.

در آموزش این موضوع به کودکان نیز لازم است به نکات زیر توجه داشت:

- ۱ تلاش در جهت علاقه‌مندی به امامان (علیهم‌السلام) با بیان داستان‌هایی از زندگی آنها و ارتباط آنها با کودکان و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها
- ۲ آشنا کردن دانش‌آموزان با ائمه اطهار (علیهم‌السلام) از طریق ویژگی‌های اخلاقی آنها مانند کمک به نیازمندان، سعی در جهت رفع گرفتاری‌های آنها، صبر و تلاش...

۱- در این باره می‌توانید به کتاب: آموزش مفاهیم دینی همگام با رشد روان‌شناسی، تألیف دکتر ناصر باهنر، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، ص ۳ مراجعه کنید.

۳ عدم تأکید فراوان بر شناساندن امامان (علیهم السلام) به عنوان افرادی مرتبط با دستگاه غیب و ملکوت و معجزات و کرامات آنها.

۴ همراه نمودن تدریس دروس این بخش با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی

۵ ایجاد تمایل به شرکت کودکان در مراسم جشن میلاد امامان بزرگوار (علیهم السلام)

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با امامان دهم و یازدهم و دوازدهم به عنوان ائمه شیعه از طریق داستان‌هایی واقعی از زندگی آنها، با رفتار و برخورد آنها آشنا می‌شود و به این ترتیب علاوه بر ایجاد علاقه‌مندی نسبت به آنان، برای الگو گرفتن از آنها تمایل پیدا خواهد کرد.

※ موضوع جهان آخرت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به جهان آخرت به دانش‌آموزان پایه پنجم: معاد از جمله معارف مشترک در بین تمامی ادیان توحیدی بوده و در شکل‌دهی به رفتار یک مسلمان نقش بسزایی دارد. یاد معاد در ابتدای امر مانند هشدار و علامت خطر و در نهایت حاکی از شوق دیدار و ملاقات با خدای متعال است و این باور، زمینه‌ساز بسیاری از اعمال خیر و دوری جستن از بدی‌ها و نیل به سعادت واقعی را فراهم می‌سازد. در طرح موضوع جهان آخرت رعایت اصولی در آموزش معاد به کودکان قابل توجه است: ۱ اصل حاکم بر آموزش مفهوم معاد حرکت از مفاهیم ساده به پیچیده و از مفاهیم تجربی به سوی مفاهیم انتزاعی است.

۲ موضوع معاد به گونه‌ای مطرح شود که باعث اضطراب و ترس بی‌مورد در دانش‌آموزان نگردد و به تعالی روحی آنها لطمه وارد نکند.

۳ در طرح موضوع معاد به زیبایی‌های زندگی پس از مرگ و پاداش الهی به تلاش انسان‌ها بیشتر توجه شود.

۴ صرف آشنایی و شناخت مجموعه‌ای از مفاهیم، هدف نیست بلکه تقویت نگرش و گرایش دانش‌آموزان به انجام کارهای نیک، هدف اصلی آموزش معاد در دوره ابتدایی است.

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با نام‌های یوم الحساب و یوم الفصل، در انجام کارها دقت بیشتری نشان داده و برای انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از نعمت‌های بهشتی تلاش می‌نماید.

※ بخش قرآن کریم

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به قرآن کریم به دانش‌آموزان پایه پنجم: جهت تحقق اهداف دروس، آیات و احادیث بسیاری به کار گرفته شده است تا دانش‌آموزان به تدریج دریابند که دین را باید از

منابع معتبر آن یعنی کلام خدا و سخن معصومان، که از هر خطا و اشتباه به دور هستند، دریافت کنند. آیات و احادیث درس در بسیاری از موارد، مفاهیم درس را جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌کنند و دین را از زبان منابع اصیل در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند.

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با برخی ویژگی‌های کتاب آسمانی خود، برای آشنایی بیشتر با قرآن تمایل نشان می‌دهد و برای به کار بستن پیام‌های آن تلاش می‌کند.

※ بخش آداب و اخلاق اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و اخلاق اسلامی به دانش‌آموزان پایه پنجم :
مهم‌ترین وظیفه تربیت دینی به ویژه در دوره ابتدایی ایجاد و تقویت عادات صحیح و خلیات نیکو در کودکان است. اخلاق عصاره تربیت دینی می‌باشد که آن را به منزله یک الگوی مناسب و عملی معرفی می‌کند.
از شش تا یازده سالگی در کودکان تغییراتی ایجاد می‌شود که منجر به درک خاصی از مسائل اخلاقی در آنها می‌گردد. دوره دبستان از این جنبه مجال مناسبی برای تثبیت آداب و عادات پسندیده است. پس باید به کودک فرصت داد که نه به خاطر تشویق و تنبیه، بلکه به خاطر ارزشمندی ارزش‌های اخلاقی به رعایت آنها مقتد گردد.
در آموزش این موضوع به کودکان لازم است به نکات زیر توجه داشت :

۱ در آموزش معیارهای اخلاقی، شایسته است که هر سه جنبه شناختی (آشنایی با کار خوب و بد) عاطفی (رضایت و علاقه‌مندی به انجام کار خوب) و رفتاری (رفتار واقعی در موقعیت‌های گوناگون) مد نظر قرار گیرد.

۲ در آموزش این مفاهیم باید از موقعیت‌ها و فرصت‌های عینی و واقعی استفاده نماییم.

۳ امکان تکرار، تمرین و یادآوری مستمر آموخته‌ها و عادات اخلاقی جهت تثبیت آنها در کودک را فراهم نماییم.

۴ در آموزش مفاهیم اخلاقی تا حد ممکن از بیان مستقیم، سرزنش، مقایسه و شدت عمل به دلیل نامطلوب و کم اثر بودن پرهیز نماییم.

۵ از ارزش‌های مفیدی چون بیان غیرمستقیم، توجه به منافع رعایت امور اخلاقی، تشویق فوری رفتارهای پسندیده و اظهار رضایت آموزگار استفاده نماییم.

۶ چون کودکان برداشت بزرگسالان را نسبت به دستورات اخلاقی ندارند و برای فکر بزرگسالان ارزش قائل هستند بنابراین روش‌های تفهیم مسائل اخلاقی به کودکان باید متفاوت از بزرگسالان باشد.

۷ به دلیل پذیرش و الگوگیری از رفتار بزرگسالان باید مربیان در زمینه تعلیم و تربیت از آگاهی‌ها و ویژگی‌های لازم و یکپارچگی در رفتار برخوردار باشند.

۸ شایسته است مربی متناسب با وضعیت و نیاز کلاس، هر درس از این بخش را به صورت پیمانه‌ای تدریس نماید.

دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با مفهوم اسراف و روش‌های پرهیز از آن، با برخی از آداب معاشرت و برخی نتایج نامطلوب بی‌توجهی به این آداب آشنا می‌شود و نسبت به رعایت هر یک از این امور تمایل نشان می‌دهد و برای ادای حق هر یک از این موارد، تلاش می‌کند.

✱ بخش احکام و آداب اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به احکام و آداب اسلامی به دانش‌آموزان پایه پنجم: فطرت کودک با مسائل مذهبی آشنا است و همان‌گونه که فرمان خدا را برای پاک بودن هر انسانی قبول دارد اعمال و احکام عبادی دین را نیز می‌پذیرد و از انجام آن لذت می‌برد. کودک دوست دارد با خدا ارتباط برقرار کند و با او سخن بگوید.

بسیاری از کودکان قبل از ورود به دبستان با اعمال و حرکات ظاهری برخی از اعمال دینی مانند نماز آشنا هستند و شاید در پاره‌ای موارد همراه والدین خود به صورت تقلیدی این حرکات را تکرار نمایند.

در روایات اسلامی آشنا نمودن کودک با این اعمال از همان دوران کودکی سفارش شده است. کودکان علاوه بر فراگیری اعمال ظاهری باید با احساس و اعتقاد نهفته این اعمال هم آشنا شوند و این هدف از طریق آموزش‌های ساده و به موقع انجام می‌پذیرد. این آموزش‌ها ابتدا به انس و علاقه و سرانجام به انجام این اعمال و تکمیل آموخته‌های کودکان به‌ویژه دختران که در دوران دبستان به سن تکلیف می‌رسند، منجر می‌شود.

در آموزش احکام در این سنین باید به اصول زیر توجه نمود:

۱ به‌منظور اثرگذار بودن آموزش، محتوای آموزش احکام باید متناسب با نیاز و سن دانش‌آموز باشد و باید از آموزش مسائلی که دانش‌آموزان در این دوره به آن ابتلا ندارند پرهیز کرد.

۲ در آموزش به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای (دختر و پسر) توجه شود.

۳ از آموزش احکام فرعی و جزئیات یک مسئله در این دوره کمتر استفاده شود.

۴ در آموزش احکام باید جدی بود اما سخت‌گیری و آسان‌گیری بیش از حد در آموزش احکام آسیب‌زا بوده و موجب نگرانی و وسواس و یا بی‌توجهی و عدم آگاهی صحیح در انجام اعمال می‌شود.

۵ آموزش‌های احکام باید به شیوه‌های جذاب و در موقعیت‌های عینی و مستقیم انجام شود.

۶ در آموزش احکام تدریجی بودن (مرحله به مرحله آموزش دادن) و دادن فرصت کافی برای تکرار و تمرین، امکان درست انجام اعمال دینی را فراهم می‌کند.

۷ تشویق به موقع هنگام انجام اعمال عبادی، موجب می‌شود کودک تمایل بیشتری به انجام این اعمال نشان دهد.

۸ همراهی اولیا و مربیان خانه و مدرسه و ثابت قدم بودن آنها و داشتن شخصیتی عاطفی، منطقی، و محبوب اثرگذار بوده و ایجاد عادات خوب در کودکان را افزایش می‌دهد.

دانش آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش با برخی آداب و احکام غسل و نماز جمعه، مفهوم مال حلال و حرام و برخی از مصادیق آن در زندگی آشنا می‌شود و نسبت به انجام هر یک از این امور به شیوه صحیح، تلاش می‌کند.

※ بخش آداب و مراسم اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و مراسم اسلامی به دانش‌آموزان پایه پنجم :
مراسم بزرگداشت اعیاد دینی از جمله آداب و رسومی هستند که سیمای دین را به نمایش می‌گذارند و برای دین داران در همه سنین جذاب می‌باشند و وسیله مؤثری برای قادر ساختن دین داران به حرکت عاطفی و عقلانی به سمت اعماق دین به شمار می‌آیند.

اعیاد اسلامی و اعیاد مربوط به میلاد ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و برپایی جشن‌هایی که کودکان در آن شاد باشند، خاطرات خوشی از این مراسم را در ذهن آنها باقی می‌گذارد که علاقه‌مندی آنها را به دین بیشتر می‌سازد. کودکان می‌توانند اعمال و آداب و رسوم این اعیاد را یاد بگیرند. شرکت در این مراسم و مهم پنداشتن آنها مانند مراسم تولد و جشن‌های خاص خودشان احساس و هیجان آنها را برای حضور در این جشن‌ها برمی‌انگیزد.

در آموزش این موضوع باید به نکات زیر توجه داشت :

۱ با کمک از تدریس به شیوه پیمانه‌ای دروس این بخش را متناسب با اعیاد موجود در سال تحصیلی تدریس نماییم.

۲ در برپایی این جشن‌ها، دانش‌آموزان را در برنامه‌ریزی و اجرای مراسم شرکت داده و از پیشنهاد‌های آنها بهره ببریم.

۳ در برپایی جشن‌ها از مواردی که احساس شادی در بچه‌ها ایجاد می‌کند مانند چراغانی، پوشیدن لباس نو، عیدی دادن و عیدی گرفتن و خوردن خوراکی‌های خوشمزه و برنامه‌های شاد و جذاب استفاده نماییم.
دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با عید غدیر و مراسم آن و مراسم مربوط به بزرگداشت پیروزی انقلاب اسلامی آشنا می‌شود و علاوه بر نشان دادن اشتیاق برای شرکت در مراسم فوق‌الذکر، در برگزاری آنها مشارکت می‌کند.

※ بخش شخصیت‌های دینی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به شخصیت‌های دینی به دانش‌آموزان پایه پنجم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر و راه و روش زندگی آنان به عنوان سرمشقی برای دانش‌آموزان تلقی شود. در پایه دوم ابتدایی چون هنوز دانش‌آموزان با پیامبران و امامان آشنا نشده بودند، بخش شخصیت‌های دینی مطرح نگردید؛ اما در پایه‌های بالاتر در کنار معرفی پیامبران و امامان، شخصیت‌های دینی نیز به تدریج معرفی می‌شوند تا دانش‌آموزان تصور نکنند نیل به مقامات والای انسانی برای غیر معصوم امکان ندارد. دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش با حضرت مریم علیها السلام به عنوان یکی از زنان مؤمن و امام خمینی رحمته الله به عنوان یکی از برجسته‌ترین پیروان ائمه علیهم السلام آشنا می‌شود و علاقه و احترام او نسبت به آنها تقویت می‌شود و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.

※ بخش خودشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خودشناسی به دانش‌آموزان پایه پنجم: در قرآن کریم و سخنان معصومین، خودشناسی به عنوان یکی از مهم‌ترین معارف دینی مطرح شده است. به دلیل اهمیت موضوع، در راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی به عنوان یکی از سرفصل‌های درسی مورد تأکید قرار گرفته است. بر اساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ حوزه خودشناسی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی کتاب هدیه‌های آسمان می‌باشد که به صورت تلفیقی با دیگر اهداف در برخی دروس مشاهده می‌شود. این حیطه به تبیین جایگاه انسان در نظام هستی پرداخته تا انسان به ارزش و کرامت انسانی خود در نظام آفرینش واقف گردد. علاوه بر این، وی به این درک که انسان نشانه‌ای از خداوند به شمار آمده و در همه امور خود نیازمند هدایت و وابسته به اوست، نائل گردد. دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی در این بخش با نمونه‌هایی از رفتار پیشوایان و بزرگان برای اسوه قرار دادن آنها و تأثیر اسوه‌ها برای آسان‌تر رسیدن به خوبی‌ها، آشنا می‌شود.